

Шостко Олена Юрїївна –

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого

Конфіскація майна як ефективна стратегія протидії найбільш небезпечним злочинам

У статті розглянуто теоретичні й практичні питання міжнародно-правового і зарубіжного досвіду конфіскації майна, отриманого злочинним шляхом, проаналізовано міжнародні документи, що стосуються розширеної конфіскації, розглянуто досвід Італії з цієї проблеми.

Досвід демократичних держав світу свідчить про те, що конфіскація майна осіб, які здобули його злочинним шляхом, є основною та ефективною стратегією боротьби зі злочинами у сфері економіки, з організованою злочинністю, в тому числі транснаціонального характеру (у сфері незаконного обігу наркотиків, торгівлі людьми тощо), а також з тероризмом, оскільки є засобом зменшення тих благ, які були отримані незаконно і несправедливо.

Конфіскація доходів, отриманих від злочинів, має декілька позитивних ефектів: запобіжний, оскільки отримання економічної вигоди є основною причиною більшості злочинів, запобігає також проникненню нелегальних доходів у легальну економіку, усуває засоби вчинення майбутніх злочинів, допомагає економічно знешкоджувати керівництво кримінальної організації, підтримує верховенство права та моральні принципи, згідно з якими ніхто не може збагачуватись у протиправний спосіб [1].

Що стосується ситуації у нашій державі із практичною реалізацією конфіскації як додаткової міри покарань, то як у законодавчому, так і правозастосовчому аспекті існують великі проблеми [2]. Не відчувається позитивних зрушень у сфері зменшення частки злочинного капіталу в українській економіці. Не відбулось жодного судового процесу, який міг би засвідчити, що органи правопорядку “зазіхнули” на більш-менш впливову злочинну організацію. Тому принцип невідворотності покарання є тільки формальним гаслом.

Президент України на засіданні РНБО України в лютому 2007 р. наголосив, що відповідно до платіжного балансу з початку 2004 р. по жовтень 2006 р. офіційна оцінка відтоку капіталу становить 12,9 млрд. дол. США [3]. Як повідомив заступник голови Держкомфінмоніторингу України В. Кірсанов, цей орган зібрав інформацію, відповідно до якої в Україні за останні півтора року відміто 113 мільярдів гривень, отриманих злочинним шляхом [4].

Правозастосовча практика свідчить про те, що тільки мізерна частка із цих кримінальних коштів повертається до державної скарбниці. Зокрема, у 2006 році встановлена сума легалізованих коштів та вартість майна, здобутих злочинним шляхом, які були виявлені підрозділами МВС, складає 31 млн. 305 тис. грн. У злочинців вилучено, конфісковано та накладено арешт на грошові кошти і майно на загальну суму 8 млн. 61 тис. грн. по всіх злочинах за ст. 209 КК України [5].

У тому ж році виявлено 24 організовані групи, які легалізували (відмили) грошові кошти та інше майно, здобуті злочинним шляхом, та 19 груп, які легалізували кошти, здобуті від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів [5]. А це, відповідно, складає 5 і 4 % від кількості всіх виявлених у 2006 році організованих груп і злочинних організацій – 466 [6].

Виникає запитання: чи далі ми будемо спостерігати таку ситуацію, чи все ж таки почнемо сприймати зарубіжний та міжнародний досвід і практично реалізовувати взяті зобов'язання, які містяться у ратифікованих нашою державою міжнародно-правових документах, в тому числі в Угоді про партнерство та співробітництво з ЄС, у Плані дій ЄС у галузі юстиції та внутрішніх справ від 12 грудня 2001 року і стосуються стратегічних напрямів у боротьбі з найбільш небезпечними видами злочинності?

Зауважимо, що контроль над організованою злочинністю все більше стає частиною міжнародної політики ЄС. Держави, які приєдналися до членства в ЄС у 2004 році, ще у 1998 році підписали Попередній пакт щодо організованої злочинності для прийняття західноєвропейської політики у цій сфері, тобто імплементації спільного доробку у сфері протидії організованій злочинності [7, с. 12].

“Амстердамський план дій” з боротьби з організованою злочинністю 1997 року спрямовує держави на досконало розроблене та впорядковане законодавство стосовно конфіскації прибутків від злочинів, у тому числі від відмивання грошей, отриманих злочинним шляхом [8].

Конфіскація детально регулюється низкою міжнародних конвенцій, які підписала та ратифікувала Україна. Зокрема, це Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р. (ст. 5), Конвенція про відмивання, пошук, арешт, та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом 1990 р. (ст. 2, 7, 13–17), Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією 1999 р. (ст.ст 19, 23), Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р. (ст. 8), Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. (ст.ст. 12–14), Конвенція ООН проти корупції 2003 р. (ст. 31).

Стандартна дефініція конфіскації міститься у Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом 1990 року (ETS 141), а саме: “конфіскація” означає покарання або захід, призначені судом після розгляду справи стосовно кримінального злочину чи кримінальних злочинів, результатом якого є остаточне позбавлення власності [9, с. 390].

У Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності термін “конфіскація” розкривається наступним чином: це остаточне позбавлення майна за постановою суду або іншого компетентного органу. А “майно” означає будь-які активи, матеріальні чи нематеріальні, рухомі чи нерухомі, виражені у речах чи у правах, а також юридичні документи або акти, які підтверджують право на такі активи або інтерес у них [9, с. 554].

Стаття 12 цієї Конвенції націлює держави-учасниці вживати заходів щодо конфіскації доходів від таких злочинів, як участь в організованій злочинній групі, відмивання кримінально отриманих доходів, корупція, перешкоджання здійсненню правосуддя. Враховуючи два Протоколи, що доповнюють Конвенцію, до переліку злочинів також слід віднести торгівлю людьми та незаконний ввіз мігрантів. Конфіскованим можуть бути як доходи від злочинів, так і інше майно, вартість якого відповідає вартості таких доходів.

Все більше країн світу (в першу чергу тих, яких без застережень можна віднести до демократичних) стосовно конфіскації впроваджують у своє законодавство принцип “reversal burden of proof” – перенесення тягара доведення законного походження майна.

Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин ще у 1988 р. містилась рекомендація, щоб кожна Сторона розглянула можливість забезпечення перенесення тягара доведення законного походження передбачуваних доходів або іншої власності, що підлягають конфіскації, у тій мірі, в якій такий захід відповідає принципам їхнього національного законодавства і характеру судового та іншого розгляду [9, с. 661].

Аналогічне положення розміщено у п. 7 статті 12 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності [9, с. 560].

Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму від 16 травня 2005 року також містить цей принцип. Підозрюваний у відмиванні грошей повинен довести законність походження всього свого майна і коштів. У разі відсутності таких доказів майно і кошти повинні конфіскуватися [10].

У країнах континентального права конфіскація є додатковою мірою покарання. Тільки в деяких країнах (наприклад, у Франції) конфіскацію вважають за повноцінну санкцію. У країнах звичайного права доходи від злочинів можуть конфіскуватися у рамках цивільного процесу незалежно від паралельного кримінального розслідування [1]. У такому разі це акція *in rem*, тобто дія, яка спрямована проти майна. Саме труднощі доведення отримання тією чи іншою особою матеріальних благ за рахунок злочинної діяльності, в тому числі корупції, а також визначення його точного обсягу, поставило питання про необхідність врегулювання проблеми поза рамками кримінального процесу.

В Ірландії, Великій Британії, США використовуються фінансові важелі впливу на організовану злочинність. Насамперед здійснюються атаки на фінансові активи організованої злочинності. Засоби цивільного права, а головне, цивільно-правові стандарти доведення слугують поверненню в державну скарбницю капіталу, що має злочинне походження, причому навіть у разі, коли нікого не було обвинувачено або засуджено за ці злочини.

У багатьох європейських країнах при здійсненні конфіскації стандарти доведення полегшені. Прокурор не зобов'язаний доводити, згідно з стандартами кримінального права, зв'язок між злочином (злочинами), у вчиненні якого обвинувачується особа, та всім майном, яке вважається протиправно отриманим (Німеччина, Австрія, Нідерланди). Для прийняття рішення про конфіскацію достатньо побічних (непрямих) доказів. Крім майна по розслідуваних злочинах можуть бути конфісковані також доходи, які є наслідком інших, ніж розглядаються у даному процесі, протиправних дій (так звана, розширена конфіскація) [1].

Досвід цих країн знайшов підтримку у міжнародних документах. Зокрема, у рекомендації № 19 Стратегії Європейського Союзу на початок нового тисячоліття "Запобігання й контроль організованої злочинності" від 3 травня 2000 р. міститься положення про те, що, враховуючи кращі європейські приклади, а також фундаментальні правові принципи, необхідно розглянути можливість зменшення тягаря доведення у кримінальному, цивільному, фінансовому законодавстві стосовно джерел доходів особи, засудженої за злочини, пов'язані з організованою злочинністю [1].

Це положення було підсилено Рамковим рішенням Ради ЄС 2005 року щодо конфіскації пов'язаних із злочином доходів, засобів та власності. Метою рішення є забезпечення того, щоб усі країни – члени мали ефективні процедури, спрямовані на конфіскацію доходів від злочинів, у яких тягар доведення законності походження доходів покладено на особу, засуджену за злочини, пов'язані з організованою злочинністю. Для конфіскації майна, що має кримінальне походження, можуть використовуватись процедури інші, ніж кримінальні [11].

Країни – члени також повинні, як мінімум, адаптувати необхідні заходи для того, щоб застосовувати розширену конфіскацію власності, яка належить особі, засудженій за злочини, вчинені у межах діяльності злочинної організації, злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотиків, підробкою євро, відмиванням грошей і предикатними злочинами, незаконною міграцією, торгівлею людьми, сексуальною експлуатацією дітей і дитячою порнографією.

У рішенні наголошено, що розширена конфіскація майна за вищеперелічені злочини може здійснюватись у наступних випадках: а) коли суд, базуючись на конкретних фактах, повністю впевнений, що власність була отримана від кримінальної діяльності засудженої особи за період часу, що передує його

засудженню; б) власність була отримана від подібної кримінальної діяльності засудженої особи за період часу, що передує його засудженню, коли суд вважає обґрунтованим це у обставинах конкретної справи; в) коли буде встановлено, що обсяги власності диспропорційні легальним доходам засудженого, і суд, базуючись у цих висновках на конкретних фактах, повністю впевнений, що власність, про яку йдеться, отримана від попередньої злочинної діяльності засудженого. Конфіскація може поширюватись також на власність, набуту в інтересах найближчих родичів засудженого, та на власність, що була передана юридичній особі, по відношенню до якої засуджений (діючи самотужки або використовуючи найближчих родичів) має контролюючий вплив [11].

У справі “Філіпс проти Сполученого Королівства” Європейський Суд з прав людини перевіряв відповідність деяких положень англійського Закону 1994 року про торгівлю наркотиками у частині конфіскації доходів Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року [12]. Філіпс був засуджений у 1996 році за контрабанду канабісу. Згідно зі статтею 2 Закону 1994 року про торгівлю наркотиками, було проведено експертизу доходів заявника. На слуханні в Суді корони, де розглядалося питання конфіскації майна, суддя застосував статтю 4(3) Закону 1994 року, яка дає суду право вважати все майно, що протягом попередніх шести років було в розпорядженні особи, яку визнано винною в злочині, пов’язаному з контрабандою наркотиків, прибутком від торгівлі наркотиками. Виходячи з цього, було визначено, що доходи, отримані заявником від торгівлі наркотиками, становлять 91 400 фунтів стерлінгів, і було видано наказ про конфіскацію майна на цю суму. У разі несплати заявник мав відбути ще два роки ув’язнення одразу після 9 років ув’язнення. Філіпс стверджував, що передбачене припущення, запропоноване англійським судом стосовно підрахунку суми конфіскації, порушує його право на презумпцію невинуватості згідно п. 2 ст. 6 Конвенції. Однак Європейський Суд відмовив заявнику і зауважив, що передбачена статтею 4 (3) Закону 1994 року презумпція, що майно є надходженням від контрабанди наркотиків, застосовувалася не як засіб для визнання заявника винним у злочині, а як положення, що дає національному суду змогу визначити розмір конфіскації, яка має бути належним чином призначена судовим наказом. Отже, хоча розмір конфіскації, визначений на підставі цієї передбаченої законом презумпції, становив значну суму, і хоча заявник ризикував отримати додаткові два роки ув’язнення в разі її несплати, це не означало визнання його винним ще в одному злочині, пов’язаному з торгівлею наркотиками [12].

Далі більш детально розглянемо досвід Італії, де створено чітке і солідне законодавче підґрунтя для боротьби з найбільш небезпечними злочинами, зокрема, організованою злочинністю, що охоплює систему кримінально-правових, кримінально-процесуальних, адміністративних засобів. Ключову позицію серед цих засобів посідає конфіскація. Необхідно зазначити, що серед європейських країн саме в Італії конфіскація розглядається, в першу чергу, як запобіжний захід.

У правовій системі цієї країни існує суттєва відмінність між кримінальними санкціями та запобіжними заходами: якщо перше є реагуванням на протиправну дію та наслідки такої дії, то друге є засобом запобігання таким діям. Іншими словами, кримінальна санкція пов’язана з раніше вчиненим правопорушенням, а запобіжний захід спрямований на зменшення ризику майбутніх правопорушень.

Вперше застосування різних запобіжних заходів до “осіб, які становлять загрозу безпеці та суспільній моралі” (встановлення спеціального нагляду зі сторони правоохоронних органів, заборона на проживання у певній місцевості, поселення у місцевості, віддаленій від великих міст) було передбачено Законом № 1423 від 27 грудня 1956 року. Цей Закон застосовується, окрім інших випадків, до осіб, яких через їх поведінку та спосіб життя слід вважати такими, що здобувають для себе звичайні засоби до існування, хай навіть частково, злочинним шляхом або як винагороду за співучасть у злочині, або чия поведінка чи інші зовнішні прояви дають підстави вважати їх схильними до злочинів [13].

У зв'язку з цим виникає питання про дотримання прав людини, а також Конституції Італії при впровадженні таких запобіжних заходів. Згідно з рішенням Конституційного суду № 27 1959 року та з рішенням № 23 1964 року "...Запобіжні заходи не суперечать Конституції Італії. Їх необхідність зумовлена потребою гарантувати впорядкований та мирний розвиток соціальних відносин не тільки за допомогою законодавчої системи, яка передбачає покарання за незаконні дії, а й положень, що спрямовані на запобігання вчиненню таких дій". Оскільки між кримінальною санкцією та запобіжним заходом наявна суттєва відмінність, то не всі конституційні принципи, що є засадничими для кримінальної санкції, є обов'язковими для запобіжного заходу. Наприклад, презумпція невинуватості, визначена в статті 27 Конституції Італії, не стосується запобіжних заходів, якщо вони не зумовлені кримінальною відповідальністю або винуватістю особи (рішення Конституційного суду № 23 1964 року) [13].

Згідно з Законом № 575 1965 року (з доповненнями 1982 року, що містились у Законі "Роньйоні Ла Торре"), до осіб, що підозрюються у належності до організованої злочинності, можуть бути застосовані як заходи, передбачені Законом № 1423, так і нові: розслідування майнового та фінансового стану підозрюваного. Розслідування також проводиться по відношенню до дружини (чоловіка), дітей, до всіх тих, хто останні 5 років проживав з особою, яка підозрюється у приналежності до організованої злочинності [14, с.287–288].

Загалом, протягом 1965–1996 рр. було прийнято близько 15 законів і декретів щодо конфіскації майна [15, с. 456].

Законодавчі зміни в Італії були викликані тією ситуацією, коли майже неможливим було довести, що будь-яке майно (наприклад, будинок або земельна ділянка) є продуктом, прибутком або цінністю, отриманим у результаті злочинного діяння. Крім того, більша частина майна була записана на підставних осіб, які не мали ніякого відношення до злочинів, щодо яких проводилось кримінальне розслідування. В результаті мафіозі продовжували нахабно користуватись розкішними речами, добутими внаслідок вчинених злочинів. Це сприяло зростанню їх престижу й сили, одночасно породжувало недовіру до держави [16].

Закон "Роньйоні Ла Торре", надав можливість застосувати щодо підозрюваних у причетності до мафії превентивні майнові заходи, які передбачали секвестр та конфіскацію майна, яким вони володіли або мали можливість розпоряджатись.

Під терміном "секвестр" маються на увазі заходи, коли тимчасово призупиняється право власника на використання і розпорядження будь-яким способом майном (наприклад, передача в оренду, продаж або дарування).

Під терміном "конфіскація" розуміються заходи з повного позбавлення власника всіх його прав володіння майном; ці права передаються державі.

Для застосування майнових заходів достатньо зібрати непрямі (побічні) докази, які підтверджують розумну можливість того, що факт є достовірним. Такими фактами можуть бути виявлення поліцією частих зустрічей даної особи з іншими мафіозі, невідповідність способу життя офіційно заявленому доходу, заяви свідків, які співробітничать із правосуддям, тощо.

Підкреслимо, що конфіскація може застосовуватись до осіб, підозрюваних у приналежності до мафії. Термін "приналежність" має широке значення. Це не тільки особи, що обвинувачуються по ст.416 біс. До них відносяться ті, хто "є частиною" організованої мафіозної структури, в середині якої вони займають чітке ієрархічне становище і виконують певні завдання у даний момент, а також ті, хто ззовні сприяє здійсненню того чи іншого злочину.

До цього поняття включаються також і особи, які не є "складовою" кримінальної організації у структурному або оперативному плані, але які знаходяться в її повному підпорядкуванні і будуть діяти за першим розпорядженням разом із асоційованими членами для досягнення злочинних цілей організації. Тому секвестру та конфіскації може бути піддано майно тих, хто знаходиться у так званій

“сірій зоні” суспільства (політики, службові особи, спеціалісти тощо), навіть коли їх поведінка не підпадає під конкретний злочин [16].

У законі встановлено, що конфіскації підлягає все майно (нерухоме, рухоме, грошові засоби, акції та кредитні зобов'язання), яким злочинець “може володіти, прямо або побічно, коли його вартість знаходиться у диспропорції із заявленими доходами або здійснюваною економічною діяльністю або коли на підставі достатніх доказів є мотиви вважати, що воно є наслідком протизаконної діяльності”. Під поняттям “володіння” майном розуміється те, що суб'єкт використовує це майно як власне, і не тільки тоді, коли воно записано на його ім'я, але й тоді, коли воно зареєстроване на іншу особу. Тягар доведення необґрунтованого судового рішення про конфіскацію покладено на самого підозрюваного, який може оспорювати це рішення у судовому порядку. Якщо апеляція не подається або відхиляється судом, конфісковане майно передається державі [16].

Якщо зацікавленим особам вдається довести необґрунтованість доводів про конфіскацію (показавши, що підозри у приналежності до мафії є необґрунтованими, або те, що майно дійсно не належить підозрюваному, або походження майна є без сумніву законним), суд виносить рішення про дісеквестр даного майна та його повернення законним власникам. Якщо це не вдається зробити, суд виносить рішення про остаточну конфіскацію секвестрованого майна [16].

Важливим законодавчим нововведенням є можливість використання деяких видів конфіскованого майна для соціальних цілей [17].

У зв'язку з вищезазначеними положеннями італійського законодавства виникають питання щодо його відповідності Конвенції про захист прав і основних свобод людини.

У справі Раймондо проти Італії (1994), яку розглядав Європейський суд з прав людини, італійські власті наклали арешт на значну частку майна заявника в очікуванні доказів про законне походження зазначеного майна, що належало особі, яку підозрювали у зв'язках з мафією. Не знайшовши у цьому випадку порушення статті 1 Протоколу № 1 Конвенції, Суд зазначив, що конфіскація в тому вигляді, як це передбачено в статті 2 ter Закону 1965 року, слугує загальному інтересу, а саме: запобіганню використанню відповідного майна на шкоду суспільству (заявником чи злочинною організацією, у зв'язках із якою він підозрювався) і що застосування до обвинуваченого запобіжного заходу – конфіскації не порушує статтю 1 Протоколу № 1 як стосовно арешту та конфіскації майна заявника, так і щодо шкоди, якої було завдано в результаті цих заходів [13].

Що стосується інших європейських країн, то практика застосування конфіскації є такою. Згідно з Кримінальним кодексом Норвегії вилучення майна злочинця відноситься до “інших правових наслідків злочинів” (гл. 2). Ця міра застосовується до всіх злочинців, які отримали злочинний дохід від своїх протиправних дій. Тягар доведення законності отримання доходу лежить також на обвинуваченому [17].

Стаття 9 КК Голландії передбачає, що до видів покарання відноситься конфіскація. Стаття 127 КК Іспанії визначає: “Всі покарання, що призначаються за вчинення злочинів або умисних проступків, тягнуть за собою як втрату всього отриманого в результаті вчинення злочину...”. Конфіскація розповсюджується на майно, вигоду [15, с. 456, 457].

Отже, можна дійти деяких висновків. Зважаючи на нові загрози та виклики з боку сучасного злочинного світу, міжнародна спільнота і окремі держави світу впроваджують нові нетрадиційні заходи протидії найбільш небезпечним злочинам, зокрема конфіскацію. У кримінальних кодексах багатьох європейських країн конфіскація доходів як додаткова міра покарання або інший захід кримінально-правового характеру може бути призначена за будь-який злочин, пов'язаний з отриманням злочинного доходу, а не тільки за тяжкий або особливо тяжкий.

Стосовно доведення фактів законності (незаконності) походження доходів засуджених за тяжкі та особливо тяжкі злочини, застосовуються стандарти не тільки

кримінального процесу, а й цивільно-процесуальних правил. Все більш широко впроваджується принцип перенесення тягара доведення законності походження майна на засудженого. Як засвідчив Європейський Суд з прав людини у декількох рішеннях, перенесення тягара доведення стосовно конфіскації не порушує принципу презумпції невинуватості.

З урахуванням всього вищевикладеного, необхідно якнайшвидше внести зміни у Кримінальний та Кримінально-процесуальний кодекси України, які стосуються забезпечення конфіскації майна злочинців, узгодивши їх з усіма міжнародно-правовими документами, ратифікованими нашою державою.

Список використаних джерел

1. CARDS Regional programme 2002/2003. Financial Investigations and Confiscation of Proceeds from Crime <http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/combating_economic_crime/3_technical_cooperation/CARPO/FI_General_ENG_final.pdf>.
2. Марчук Ф.М., Грабовський Л.А. Особливості застосування конфіскації майна // Вісн. Верховного Суду України. – 2006. – № 7. – С. 32–39.
3. Сірук М. Відтік // День. – 2007. – № 29–17 лют. – С. 1.
4. Відмито 113 мільярдів гривень // Дзеркало тижня. – № 13 (642). – 2007. – 7–13 квіт.
5. Протидія відмиванню грошей // http://www.kmu.gov.ua/mvs/control/uk/publish/article;jsessionid=D897E276CB168970A166BDC4E8A85E34?art_id=52431&cat_id=45413>.
6. Про стан злочинності на території України за 12 місяців 2006 р. // Департамент інформ. технологій МВС України. – К – 2007.
7. Organised Crime in Europe. Concept, Patterns and Control Policies in the European Union and Beyond. – Ed. by C. Fijnaut and L. Paoli. – Springer, 2004. – 1074 p.
8. Action Plan of 28 April 1997 to combat organized crime, OJ C251, 15/08/1997, Section 5f. Organised crime: crime prevention in the European Union <<http://europa.eu.int/scadplus/printversion/en/lvb/133134.htm>>.
9. Збірник міжнародних договорів України про правову допомогу у кримінальних справах. Багатосторонні договори. – К.: Фенікс, 2006. – 800 с.
10. Конвенція Ради Європи <http://kpk.org.ua/2006/07/11/konvencija_radi_vropi.html>.
11. Council Framework Decision 2005/212/JHA of 24 February 2005 on Confiscation Crime – Related Proceeds, Instrumentalities and property <http://www.unicri.it/www/justice/docs/JudicialCoop/Decision_2005_212_Crime%20RelatedConfiscation.pdf>.
12. Український портал практики Європейського суду з прав людини. Рішення у справі “Філіпс проти Сполученого Королівства” <<http://www.eurocourt.org.ua/Article.asp?AIdx=396>>.
13. Справи Європейського Суду з прав людини <<http://www.coe.kiev.ua/hr/case/18.html>>.
14. Организованная преступность / Под ред. А.И. Долговой, С.В. Дьякова. – М.: Юрид.лит., 1989. – С. 280–292.
15. Лунеев В.В. Зачем живу? (жизненные и криминологические тернии). – М.: Из-во “Юрлитинформ”, 2006. – 560 с.
16. Доклад доктора Энцо Ло Дато “Итальянское антимафиозное законодательство: новшества и результаты” <[http://sartraccs.sgar.ru/Pub/enzolodato\(8-06-05\).htm](http://sartraccs.sgar.ru/Pub/enzolodato(8-06-05).htm)>.
17. Ведерникова О.Н. Конфискация имущества как вид уголовного наказания: международный и зарубежный опыт <[http://sartraccs.sgar.ru/Pub/vedernikova\(02-03-07\).htm](http://sartraccs.sgar.ru/Pub/vedernikova(02-03-07).htm)>.

The article deals with the theoretical and practical issues of international law and foreign experience on confiscation crime – related proceeds. The author reviews the possibility of an extended confiscation, reversal burden of proof. The experience of Italy on this issue is presented.